

הסוף לכיסוח הדשא – אם ישראל חפצה חיים היא חייבת לעקור את החמאס מעזה מאת פרופ' איתן שמיר

מבט מבס"א, מס' 2,223, 22 באוקטובר 2023

תקציר: ב-7 לאוקטובר התמוטטה לחלוטין ההרתעה הישראלית. כתוצאה ממתקפת הפתע של החמאס ישראל ספגה תבוסה קשה באבדות וברכוש כשהאויב חודר לשטחה, כובש את עריה ויישוביה משמיד את אוכלוסייתם ואוחז בהם מספר רב של שעות. מבחינת חמאס התשלום היחידי שיאפיל על ההישג הזה ויהפוך את ההתקפה ללא כדאית היא הפלת משטרו בעזה והשמדת יכולותיו הצבאיות. הגיון זה מתחבר לשתי סיבות נוספות שמחייבות את השמדת החמאס: ראשית על מנת להבטיח את החזרתם של המתיישבים לעוטף יש להסיר את האיום באופן מוחלט ולהחזיר להם את תחושת הביטחון. שנית והיה וישראל תסיים את המלחמה ללא השמדתו של משטר החמאס בעזה, יחשב הדבר כהצלחה של חמאס והיא תהווה כדגם לחיקוי והשראה ליתר הגורמים השותפים בציר הרדיקלי שמעוניינים בחיסולה של ישראל.

לפני עשור, בשנת 2013 פרסמתי יחד עם פרופ' אפרים ענבר מאמר תחת כותרת "כיסוח הדשא" בו הסברנו את ההיגיון הישראלי בסבבי הלחימה השונים בעזה. הסברנו את חוסר התוחלת שבכניסה קרקעית לעזה שכרוכה באבדות רבות ובביקורת בינלאומית קשה. אין חלופות טובות בסכסוך המזרח תיכוני, והסברנו שחלופה של סבבים בהם ישראל פוגעת ביכולות, מראה נחישות להפעלת כוח ולגבות מחיר כבד ובכך מחדשת הרתעה, מהווה דרך פעולה מספקת בשלב זה של הסכסוך המתמשך שאין לו פתרון באופן ויש לנהל אותו.

ה-7 באוקטובר מהווה קו פרשת מים שמשמעותו היא סופה של חלופת "כיסוח הדשא" ושיטת הסבבים המוגבלים מול אויבים כמו חמאס בעזה. יש עוד קולות שאינם מבינים זאת. לדוגמה הפרשן היהודי אמריקני הידוע תומס פרידמן טען [במאמר בניו יורק טיימס ב-16 באוקטובר](#) שאל לישראל להיכנס לעזה בשל הסיכוי להסתבכות שם ובשל העובדה שלא ניתן למגר לחלוטין תנועות כגון החמאס שיש להם שורשים דתיים ואידאולוגיים. מה עושים? ובכן למר פרידמן שכותב מביתו הבטוח שבארה"ב אין תשובה. "אינני יודע" הוא כותב. אבל צריך להפסיק את הלחימה ולחשוב על אלטרנטיבות, הוא מיד מוסיף.

אולם בניגוד גמור למה שפרידמן חושב, במזרח התיכון אין קיום לחלשים. ישראל ניסתה להגיע להסדרים עם חמאס ואלה פורשו כחולשה. עובדה שההרתעה התמוטטה לחלוטין וחמאס הרשה לעצמו לצאת לפעולת ההשמדה בדיוק מפני שסמך על אנשים

כמו פרידמן שירסנו את ישראל. על חמאס מאיים רק דבר אחד: השמדת יכולותיו הצבאיות ואיבוד שלטונו בעזה. ובדיוק בגלל זה יש הכרח לישראל, ציווי הישרדותי למעשה, להשמיד את יכולותיו הצבאיות של חמאס ולהביא למיטוט שלטונו בעזה.

חשוב להבין את המשמעות הרחבה של קביעה זו:

ישנם דברים שלא ישתנו. עקרון ההרתעה היה וימשיך להיות העיקרון המרכזי הבסיסי ביותר של תפיסת הביטחון הישראלי. גם המצב הגיאואסטרטגי הבסיסי במזרח התיכון לא ישתנה לאחר המלחמה גם במידה שישראל תשיג את כל מטרות המלחמה שהציבה. ישראל איננה יכולה להכריע את כל אויביה ולהביא אותם למצב שבו יושמדו או שיאבד רצונם להילחם על-פי הדוגמה של סוף מלחמת העולם השנייה. לאורך ההיסטוריה של מדינת ישראל, המשמעות של עיקרון ההכרעה הייתה הסרת האיום המיידי על מדינת ישראל, וגביית מחיר כבד מהצד השני על-מנת להשיב את ההרתעה (שמעולם לא הייתה מושלמת) ובהדרגה לחזק אותה ("הרתעה מצטברת"). לדוגמה במלחמת ששת הימים החליטה הממשלה לנקוט ב-"פעולה צבאית שתביא לשחרור ישראל מטבעת התוקפנות המתהדקת והולכת סביבה". הוראה זו של הממשלה תורגמה במטה-הכללי של צה"ל למשימה: "צה"ל ישמיד את חיל-האוויר המצרי ואת מירב כוחות האויב בסיני". כיוון שישראל אינה מסוגלת להביס או להכניע לחלוטין את האומות, המדינות והארגונים העיונים אותה נגזר על ישראל לחיות על חרבה עוד שנים רבות (רעיון "קיר הברזל" שאותו ניסח ז'בוטינסקי עוד ב-1923). על-כן, המטרה הישראלית הייתה ותהיה להרתיע את אויביה כדי להגדיל את המרווחים בין המלחמות ובאופן כללי לנסות להימנע מהם ככל האפשר.

ב-7 באוקטובר ההרתעה הישראלית (וההרתעה) מול חמאס כשלה לחלוטין.

כתוצאה מהסתמכות יתר על ההרתעה (וההרתעה) ישראל ספגה תבוסה קשה באבדות וברכוש כשהאויב חודר לשטחה כובש את עריה ויישוביה משמיד את אוכלוסייתם ואוחז בהם מספר רב של שעות. אמנם כוחות הביטחון מנעו הישג גדול יותר והצליחו להחזיר מצב השליטה בשטח לקדמותו. אולם הישג זה איננו מספיק כדי לשקם את ההרתעה. גם הפגזה קשה של עזה איננה מספיקה. מבחינת חמאס (וכן ציר ההתנגדות וחלקים מהעולם הערבי והעולם המוסלמי בכלל) דמם של תושבי עזה הוא תשלום זול עבור ההישג ההיסטורי שהשיג חמאס בשמם.

אכן, החמאס הינו תנועה דתית-פוליטית שאותה כנראה לא ניתן להכחיד לחלוטין אבל ניתן לצמצם כמעט לחלוטין את האיום הנשקף ממנה במקומות נקודתיים כגון עזה. הדבר היחידי שמאיים ומרתיע את החמאס זה איבוד שלטונו בעזה ואיבוד נכסיו הצבאיים שם – השניים ילכו יחדיו מכיוון שבאמצעות נכסיו הצבאיים הוא גם מבטיח את שלטונו מבפנים.

אולם יש להבין נקודה יותר משמעותית. חמאס השיג את ההישג הגדול ביותר של ההתנגדות הערבית לפרויקט הציוני מאז נפילת גוש עציון וירושלים העתיקה על-ידי הירדנים ופינוי יושביהם תוך כדי רצח של חלק מהם על-ידי ערבים פלסטינים. הישג גדול הרבה מההישג של המתקפה המשולבת המצרית-סורית באוקטובר 1973. חמאס הצליח לטהר חבל ארץ שכולל מספר ערים ויישובים במדינת ישראל מתושביו היהודים באמצעות טבח אכזרי, ובכך הוא ערער באופן יסודי את תחושת הביטחון הקיבוצי של התושבים היהודים.

המשמעות ברורה וקשה: במידה והאיום בעזה לא יוסר לכשתסתיים המלחמה, תושבי העוטף לא יחזרו לביתם וכך גם תושבים אחרים. עקב עוצמת הישג זה מדינת ישראל נאלצה לפנות גם את יישובי גבול לבנון, על אף ששם עוצמת הלחימה זניחה לעומת מה שקרה בגבול עזה, וטרם חצתה את סף שישראל חוותה בגבול זה בעבר מבלי לפנותו. לראשונה מאז קום המדינה, ההתנגדות הערבית הביאה לדחיקתם של היהודים מחבלי

ארץ בתוך ישראל הריבונית – ייתכן אף לצמיתות. הישג ללא תקדים לאויבי ישראל! יש בישראל ובתפוצות אנשים השואלים אם ישראל מסוגלת להמשיך להתקיים במצב עניינים כזה!

רבים משווים את מה שקרה ב-7 באוקטובר ל-6 באוקטובר 1973, השוואה מתבקשת אולם אני רוצה להציע השוואה אחרת, לתקופה של השבועות שקדמו ל-5 ביוני, פרוץ מלחמת ששת הימים. הישראלים הרגישו טבעת חנק של צבאות ערב שסוגרים על ישראל, רבים חשו שזו אולי סופה של ישראל. הניצחון המכריע במלחמה זו שבו הביס צה"ל את צבאות ערב לא מנע את התחמשותם מחדש וסבבי לחימה נוספים, אבל בעקבותיו היה ברור מעבר לכל ספק שישראל היא מדינה חזקה שתעניש קשה את מי שיקום כנגדה, תחושה שהחזירה את הביטחון לישראלים בעיני עצמם ובעיני העולם.

את החמאס יש להביס מכמה סיבות ברורות:

ראשית, על מנת להבטיח את החזרתם של המתיישבים יש להסיר את האיום באופן מוחלט ולהחזיר להם את תחושת הביטחון.

שנית, והיה וישראל תסיים את המלחמה ללא השמדתו של משטר החמאס בעזה והשמדת יכולותיו הצבאיות, יחשב הדבר כהצלחה של חמאס והיא תהווה כדגם לחיקוי והשראה ליתר הגורמים השותפים בציר הרדיקלי שמעוניינים בחיסולה של ישראל. חולשה זו של ישראל עלולה לפגוע גם בקשרים שהחלו להירקם בין ישראל לבין מדינות ערביות 'מתונות', אשר השתכנעו שישראל היא 'מוצר מוגמר' במזרח-התיכון, כמו גם מדינה חזקה ומתקדמת שעדיף להתיידד איתה מאשר להילחם נגדה. הסכמי השלום שהשיגה ישראל לא נבעו מהפיכת אלה שחתמו עליהם לציונים, אלא מהכרה זו.

כל העיניים נשואות כעת לישראל: במידה ותביס את החמאס ותפרק אותו מיכולותיו הצבאיות הרי שהיא הוכיחה שהיא מסוגלת להנחית את העונש היחיד שנחשב על הפרת ההרתעה. המחיר לפעולה מסוג כזה כנגד ישראל יהיה כעת ברור לכולם מסביב, השמדתו של הארגון או המשטר שתקף את ישראל. ישראל מצידה תוכל להתחיל במלאכת השיקום של הישובים סביב הרצועה כשהיא מבטיחה רמה סבירה של ביטחון לתושבים. (התקפות טרור ספורדי תמיד היו ותמיד יהיו).

וחשוב להדגיש שוב: לא רק חורשי רעתה של ישראל צופים בתוצאה, צופים בה גם המתפייסים עם ישראל באזור, שהניחו הנחות מסוימות לגבי עוצמתה ויכולותיה הצבאיות והמדיניות. כאמור אין קיום לחלשים במזרח התיכון.

המלחמה הזו אולי אינה קיומית בהיבט המיידי של איום לכבוש כל שטחה של מדינת ישראל, אבל היא בהחלט קיומית במבט ארוך-הטווח של הוכחת יכולתנו להמשיך להתקיים באזור זה. בצוק הישראלי העוצמתי פגע צונמי פתאומי במידה וישראל לא תוכיח נחישות לבנות מחדש ולחזק את יסודות הצוק הוא עלול להתפורר.

פרופ' איתן שמיר הוא ראש מרכז בס"א וכמרצה בכיר במחלקה למדע המדינה באוניברסיטת בר-אילן. שירת במשרד לנושאים אסטרטגיים (משרד ראש הממשלה), כראש תחום תפיסת ביטחון לאומי, וכחוקר בכיר במרכז דדו לחשיבה צבאית בינתחומית, חטיבת תורה והדרכה (תוה"ד), צה"ל.